

תכנית הלימודים לכיתה ד - הקניית מיומנויות בלימוד

פרק א – מבוא כללי

**"כי אם בְּתוֹרַת ה' חִפְצוּ
 וּבְתוֹרָתוֹ יִהְיֶה יוֹמָם וְלַיְלָה"**

"מתחילה היא נקראת תורת ה', ומשעמל בה היא נעשית תורתו"

(תהלים פרק א פס' ב, ורשי"י)

עיקרו של הלימוד בבית הספר היסודי הוא העברת מסורת ישראל סבא מדור לדור. במסגרת זו מוקדשות שעות רבות ללימוד ספרי תורה ונביאים. שלש מטרות ללימוד זה:

1. הקניית האהבה לתורה
2. הקניית התוכן של התנ"ך - ידיעות והערכים
3. הקניית היכולת ללמוד

פרק זה עוסק במטרה השלישית בתוכנית הלימודים – הקניית היכולת ללמוד בספר באופן עצמאי, לגדל לומד ששערי הלימוד פתוחים בפניו. אנו נדרשים להתחיל ולהניח את היסודות לכך כבר בבית הספר היסודי על מנת שהתלמיד יגיע בבגרותו למטרה זו. עלינו להרגיל את התלמידים בצורה מובנית מגיל צעיר, בפיתוח יכולות הלימוד בתורה, שהם חלק מפיתוח הרצון והיכולת להמשיך וללמוד תורה. "לא ימוש ספר התורה הזה מפוך והגית בו יומם ולילה!"

רשימת המיומנויות הנדרשות בבית הספר היסודי, לפי כיתות:

כיתה	מיומנויות הקניה	מיומנויות ממשיכה [תרגול]
ב	קריאה מדויקת התמצאות + שמות פרשות	
ג	ביאורי מילים איתור פרטים - ציטוט	קריאה מדויקת התמצאות + שמות פרשות
ד	ציטוט - שכתוב פירוש רש"י - יסודות	ביאורי מילים איתור פרטים - ציטוט
ה	זיהוי נושא פירוש רש"י – מתקדם	ציטוט-שכתוב פירוש רש"י - יסודות
ו	השוואה	זיהוי נושא פירוש רש"י - מתקדם
מבחן מסכם		

עקרונות כלליים בהקניית מיומנות:

בכל יחידה ישנם פרטים רבים בהן אפשר לתרגל מיומנות. על המורה לוודא כי נשמר יחס נכון בין העיסוק בתוכן – (ידע וערכים) לבין העיסוק במיומנות. לימוד המיומנות נלווה לשיעור ומשרת את הקניית התוכן, ולא ההפך.

על מנת לשמר יחס זה כדאי לשים לב לשלשה דברים:

1. חלוקת הזמן - אין להכביד או להעמיס בהקניית מיומנות. זהו חלק נלווה לשיעור ודי לעסוק בו בנקודה אחת או שתיים בשיעור. גם בדפי עבודה ובמטלות הבית, אין להפוך את העיסוק במיומנות לעיקר. תרגול המיומנות הוא חשוב מאד, ויש לתת לו את המקום כשם שנותנים מקום למרכיבים האחרים בלימוד: פיתוח הערכים, המחשה, הפעלה, וכו'.
2. בחירת הפרטים – בכל יחידה ניתן לבחור פרטים רבים שבאמצעותם נתרגל מיומנות. חשוב להשתדל לבחור פרט משמעותי בלימוד, שהעיסוק בו הוא חוליה המסייעת להבנת התוכן המרכזי. גילוי 'חוליה' זו בדרך להבנת התוכן, יכולה להיות אתגר נעים וחוויתי לתלמידים. ובכלל, לימוד/גילוי עצמאי היא חוליה חשובה בשיעור, שיכולה להיות משמעותית וחוויתית מאד לתלמיד.
3. הקפדה על רמה מתאימה - תמיד נבחר להקנות מיומנות באמצעות משימה המתאימה לרמת התלמיד. מתן משימה מעבר לרמת התלמיד תלאה את התלמיד ותעכב את הלימוד. מתן משימה הנמוכה מרמת התלמיד איננה מפתחת יכולת.

שלבי ההקניה של מיומנות

מיומנות היא אופן חשיבה, מעין "מפתח", שבאמצעות השימוש בו מצליח התלמיד להפוך מ"אינו יודע" ל"יודע" על ידי התנסות, תהיה והסקה עצמאית, ומבלי שהמורה גילה לו את התשובה. על מנת לזמן לתלמיד עיסוק במיומנות על המורה להקפיד כי התלמיד ניצב בעצמו בפני השאלה. הקניית מיומנות היא תהליך הדרגתי. בשלב הראשון המורה מקנה את הבסיס על ידי תיאור והגדרה של המיומנות, ובאמצעות הדגמה של השימוש במיומנות תוך כדי הלימוד. לאחר מכן מתחיל את התהליך האקטיבי ברכישת המיומנות. השלב האקטיבי מורכב מלמידה ומהתנסות, ולאחר מכן המשגה. בשלב זה על המורה להימנע מלומר לתלמיד את התוכן, אלא לכוון את התלמיד בדרכו לגילוי עצמאי של התשובה – ביאור המילה, הגדרת הנושא או מרכיבי השוואה. על המורה לתת לתלמיד לשהות בשלב בו הוא מנסה להגיע לתשובה בכוחות עצמו. מטלת מיומנות איננה צריכה להיות ארוכה. היא יכולה להיות שאלה קצרה מאד בתוך שיעור (לדוגמה: "מה לדעתכם פירוש המילה הזו?" "איפה לדעתכם נגמר הנושא שלנו?") או משימה קצרה במחברת.

הכוונה – בהתמודדות עם המטלה התלמיד מעלה שיקולי דעת, ואפשרויות שונות – נכונות, חלקיות או שגויות. המורה יכול להכווין את התלמיד ולסייע לו כיצד יוכל לגלות את התשובה – הסבת תשומת הלב לפרטים מסוימים, מיקוד התלמיד, וחיידוד דרכים להגעה לתשובה הנכונה.

המשגה – כיצד גילינו את התשובה? נגדיר זאת בקצרה על מנת שנוכל להשתמש באותה הדרך בפעם הבאה כאשר ניתקל בדבר דומה (דוגמאות: 'שמנו לב לפסוק פתיחה וסיום וכך הבנו מה הנושא', 'השתמשנו במילים בעלות אותו השורש כדי לבאר מילה', 'הצבנו קריטריונים להשוואה, מצאנו כמה הבדלים, וכך הבנו דבר חשוב' וכדו').

פרק ב – המיומנות בכיתה ד

1. איתור פרטים - שכתוב התוכן בלשון התלמיד

מיומנות זו היא מיומנות ממשיכה מכיתה ג.

בכיתה ג (ר' תכנית המיומנויות לכיתה ג) עסקנו באיתור פרטים מתוך הכתוב, וכן בציטוט מילים מתוך הפסוקים. בכיתה ד נמשיך לשתף את התלמידים באיתור פרטים מהפסוקים, בציטוט פרטים מהכתוב וכן נתרגל מספר פעמים שכתוב פרטים מהפסוקים בלשון התלמיד ("כתוב בלשונך"). על התלמיד לתרגם את הפסוק לשפה הברורה לו. הכתיבה בלשון של התלמיד מלמדת אותנו על הבנתו את הפסוק. כתיבת התוכן בלשון התלמיד מייצגת, לרוב, את מידת הבנתו את הפסוק. בדרך כלל נשתמש בפעולה זו לאחר שהמורה הסביר את התוכן, וכעת על התלמיד להסביר בלשון. בפעולת השכתוב התלמיד ממיר את לשון התורה ללשון מדוברת אותה יכול להבין האדם השומע מן הצד. כך נדע כי התלמיד הבין את המילים, או את המשמעות.

לדוגמה:

איתור פרטים:

פרק ב פסוק א:

התלמידים יאתרו: אלו חומרים צריך להביא לקרבן מנחה?

['סולת', 'שמן', 'לבונה']

ציטוט:

פרק כה פסוק ד-ה:

העתיקו מלשון הפסוקים ארבע פעולות אסורות בשנת השמיטה.

שכתוב:

פרק יג פסוק מה

כתוב [לשון התלמיד]: מה צריך מי שנטמא בצרעת לעשות? מה משתנה בחייו כעת?

או:

פרק כג – המועדות

ניתן לתלמידים כרטיסים ובהם יכתבו [בלשונם] מהי המצווה המרכזית בכל חג.

2. פירוש רש"י - יסודות

"אחת דבר א-לקים

שתיים זו שמעתי

מקרא אחד יוצא לכמה טעמים

וסוף דבר אין לך מקרא יוצא מדי פשוטו ומשמעו"

(הקדמת רש"י לפירוש שיר השירים)

בכיתות ד-ו הוראת פירוש רש"י הופכת להיות חלק ממשימת הלימוד, והתלמיד לומד את הפירוש הן ברמת תכנים והן ברמת דרך הפירוש (דפוסי הפירוש ומטבעות הלשון המרכזיות). בכל חומש ישנה רשימה מפורטת של דיבורים המתחיל המוצעים ללמידה [במתווה המפורט](#) שבאתר. יש לציין כי מעבר ל'דיבורים המתחילים' המופיעים במתווה, פסוקים נוספים רבים יתפרשו בדרכו של רש"י ו/או בדרכם של פרשנים אחרים, ואולם אין צורך להביא את הפירוש כלשונו, וניתן להסתפק בביאור על פיו.

מוקד הלמידה בפירושי רש"י הוא **תוכן הפירוש**, והערכים והמסרים שבו. עם זאת, בתוך הלימוד אנו מקנים לתלמידים את ההכרות עם דרך הלימוד ברש"י, עם דפוסי הפירוש ועם מטבעות הלשון המרכזיות. כך אנו מחזקים את יכולת הלימוד של התלמיד בפירוש רש"י.

לשיקול דעת המורה - בתוכנית הלימודים בכיתה ד רוב פירושי רש"י מופיעים בפרק יט, פרק שבו נדרש ביאור דברי חז"ל בתורה שבעל פה למצוות התורה שבכתב.

אפשר למקד את ההקניה והתרגול ברש"י בלימוד פרק זה, אולם יש גם דיבורי המתחיל בחלקו הראשון של הספר וניתן כבר בהן להתייחס ליסודות, להכרות עם רש"י וכדו'.

יסודות הפירוש בכיתה ד:

- זיהוי והבנת המושג 'דיבור המתחיל'.
- הכרות עם כתב רש"י
- זיהוי שאלה גלויה ותשובה המופיעים בפירוש רש"י
- וכמובן, עיקר הלימוד בהקניית התוכן והערכים של דיבורי המתחיל הנלמדים, רש"י כפרשן הבאר את דברי התורה ומלמד אותנו מסרים.

דוגמאות:

דיבור המתחיל:

רש"י ויקרא פרק ט פסוק כב:

(כב) ויברכם - ברכת כהנים יברכך יאר ישא וכי'.

בתורה נאמר שאהרן ברך את העם, אך לא נאמר מה היתה הברכה.

רש"י מתייחס למילה 'ויברכם' ומביא את דברי חכמים מה היתה הברכה.

התלמידים יבינו כי פירוש רש"י 'ברכת כהנים' מתייחס למילה 'ויברכם', ולכן המילה מהפסוק, בה מתחיל הפירוש של רש"י, היא המילה 'ויברכם'.

היכרות עם רש"י

באתר הפדגוגי תמצאו משימה להקניית יכולת הקריאה בכתב רש"י. המשימה משולבת בהצגת דמותו של רש"י כפרשן וכמנהיג.

[משימת 'רש"י' ומרכז למידה](#)

שאלה ותשובה בפירוש רש"י:

לדוגמה, רש"י ויקרא פרק א פסוק ב דיבור המתחיל 'אדם'.

(ב) אדם - למה נאמר? מה אדם הראשון לא הקריב מן הגזל, שהכל היה שלו, אף אתם לא תקריבו מן הגזל: נלמד לקרוא בנפרד את שאלתו של רש"י ולאחר מכן את תשובתו.